

Συνυπογράφουν 14 πατέρες.

Οἱ “βυζαντινολιγούρηδες,, καὶ ὁ μηθενισμὸς τοῦ π. Βασιλείου Θερμοῦ.

“Ὅσα ἀκολουθοῦν ἀποτελοῦν κατὰ βάσιν κριτικὴ στὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ π. Βασιλείου Θερμοῦ. Θὰ θέλαμε νὰ παρακαλέσουμε τὸν ἀναγνώστη νὰ τὰ διαβάσει ἔχοντας κατὰ νοῦ τὴν Ἀλήθεια καὶ Παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὄχι ἀτεκμηριώτες κατ’ ἡμῶν κατηγορίες καὶ ἐτικέτες πού σπεύδουν νὰ δώσουν οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας σέ ὅσους μάχονται τίς ἀντορθόδοξες καινοτομίες τους. Τὰ περὶ φανατισμοῦ, φονταμενταλισμοῦ καὶ προσωπικῶν ἐπιθέσεων διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενα δέν πρέπει νὰ τὰ λαμβάνει κανεὶς ὑπ’ ὄψιν του. Αὐτοὺς τοὺς δύσκολους καιροὺς ἄς κρατήσουμε ἀκέραιη τοῦλάχιστον τὴ λογικὴ μας καὶ τὴν κριτικὴ μας ἱκανότητα.

Μέ ἀφορμὴ τὴν ἐκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ π. Γεωργίου Μπασιοῦδῆ «Ἡ δύναμη τῆς λατρείας. Ἡ συμβολὴ τοῦ π. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν στὴ λειτουργικὴ θεολογία» ὁργανώθηκε ἐκδήλωση στὴ «Στοὰ τοῦ Βιβλίου», στὴν ὁποία μίλησαν ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου, ὁ π. Βασίλειος Θερμὸς καὶ ὁ κ. Θανάσης Παπαθανασίου, συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ ΣΥΝΑΞΗ. Οἱ ὁμιλίες αὐτές ἀναμεταδόθηκαν τὸ Φεβρουάριο 2009 ἀπὸ τὴν «Πειραϊκὴ Ἐκκλησία».

Ὁ π. Σμέμαν μέ τὰ γραπτά του, ὅπως εἶπε ὁ π. Μπασιοῦδης, διακηρύττει ὅτι «ἡ δύναμη τῆς λατρείας...νὰ βυθίζει τὸν ἄνθρωπο στὴν πνευματικὴ πραγματικότητα...στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀλλάζει τὸ μυαλό καὶ τὴν καρδιά του, σήμερα ἔχει ἐξαφανισθεῖ...ἔχει χάσει κάθε ἀναφορά στὴν πραγματικὴ ζωὴ. Ὑφίσταται ἓνα τεῖχος μεταξύ τῆς λατρείας, τοῦ μηνύματός της...καὶ τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία θεωρητικὰ ὑπάρχει γιὰ νὰ λατρεύει τὸ Θεό».

Περὶτὸ νὰ ποῦμε ὅτι τὰ παραπάνω ἀποτελοῦν ἀνεπίτρεπτες γενικεύσεις. Ὁ μακαρίτης Σμέμαν βρίσκεται μᾶλλον μονίμως ἐν συγχύσει μεταφέροντας τὸ εἰδικὸ καὶ ἐπὶ μέρους στὸ γενικὸ καὶ καθολικὸ. Ἀσφαλῶς δέν φταίει ἡ εὐάρεστη στὸ Θεὸ Ὁρθόδοξη Λατρεία ἂν δέν ἐνεργεῖ ἢ δι’ αὐτῆς προσφερομένη Χάρις στὴν καρδιά ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ κατάσταση κάθε ἀνθρώπου. Ὁ Σμέμαν, ἄνθρωπος τοῦ θεολογικοῦ ἐργαστηρίου βλέπει τὴν Λατρεία σάν ἐργαλεῖο πού ἔχει παληώσει, πού ἔχει ὑποστῆ κακὲς παρεμβάσεις καὶ θέλει ἀνανέωση καὶ διόρθωση γιὰ νὰ καταστῆ λειτουργικὸ, γιὰ νὰ ἔχει ἀποτέλεσμα καὶ νὰ ἐπιδρᾷ στοὺς ἀνθρώπους. Δέν βλέπει τὴν ἄκτιστη Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πνευματοκίνητο χέρι τῶν Ἁγίων στὴ διαμόρφωση τῆς Λατρείας. Βλέπει στρώματα ποικίλα καὶ ἀλλοπρόσασλα πού βρίσκονται συσσωρευμένα ἀπὸ ἱστορικοὺς λόγους, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα προβληματικά, χωρὶς ἀξία καὶ δύναμη. Γι’ αὐτὸ ἀγωνιᾷ καὶ θέλει νὰ δώσει δ ὕ ν α μ η στὴ Λατρεία.

Θά μπορούσαμε νά παρατηρήσουμε σχετικά μέ τά παραπάνω ότι φυσικά κάτι χρειάζεται διόρθωση όχι όμως ή λατρεία αλλά ό καθέννας μας προσωπικά. Διόρθωση είναι ή μετάνοια γιά τίς άμαρτίες μας, ή διαρκής νηπτική έργασία πού θά μάς όδηγήσει σέ μιá διαρκή και είς βάθος κοινωνία μέ τόν Τριαδικό Θεό. Έτσι θά έπιτευχθεί ή άληθής συνάντηση θείου και άνθρωπίνου μέσα στήν παραδεδομένη Λογική λατρεία μας. Μ' αυτόν και μόνο τόν τρόπο ή Λατρεία έχει άποτέλεσμα. Δέν έχει ή Λατρεία μας μιá μαγική δύναμη. Είναι τά «σά έκ τών σών» έκάστου μέλους τής Έκκλησίας. Μιά λατρεία πού άμεσα και εύκολα χωρίς μετάνοια και άσκηση έχει τή δύναμη «νά αλλάξει τό μυαλό και τήν καρδιά του άνθρώπου» μπορεί νά άνήκει μόνο στίς άποκρυφιστικές ομάδες, όπου άπουσιάζει τό σταυρικό-μαρτυρικό φρόνημα και βέβαια ή θεία Χάρις.

Τελικώς τή δύναμη έχει ό Παντοδύναμος Τριαδικός Θεός («Σου έστίν ή Βασιλεία και ή δύναμις και ή δόξα του Πατρός και του Υίου και του άγίου Πνεύματος»). Αυτός δύναται νά μεταμορφώσει διά τής Χάριτός του, προσφερομένης μέσα στή Θεία Λατρεία, τό νοϋ και τήν καρδιά κάθε καλοπροαίρετου και άγωνιζόμενου άνθρώπου.

Μέσα στήν άγωνία του νά δώσει δύναμη στή λατρεία ό π. Άλ. Σμέμαν βρίσκει άδιάκοπο ένδιαφέρον και έπιστημονική ένασχόληση μέ τά κακά τής Λατρείας μας, μεμψιμοιρία και γκρίνια γιά τό Βυζάντιο και προτάσεις γιά «άποκάθαρση τής λατρείας από τά στοιχειά τά όποία τήν άλλοτριώνουν»¹. Οι παρατηρήσεις του γιά έκκοσμίκευση έχουν σχέση μέ τά άμερικανικά δεδομένα, όπου πάμπολλες ένορίες άσχολούνται μέ συγκέντρωση χρημάτων και φιλανθρωπικές δράσεις, καταπατώντας τίς νηστείες, τελώντας τή Θ. Λειτουργία σύμφωνα μέ τίς άπαιτήσεις «τής πραγματικής ζωής» στίς 11πμ και 12 τό μεσημέρι, άδιαφορώντας γιά τήν έξομολόγηση κλπ.

Οί όμιλητές βέβαια, κατά τήν παρουσίαση του βιβλίου μεταφέρουν όλα αυτά στήν έλληνική πραγματικότητα προσπαθώντας νά έμφυσήσουν ένα «έκλεπτυσμένο» φιλοσοφικο-θεολογικό πνεϋμα στους χριστιανούς και νά προωθήσουν ποικίλες νεοεποχήτικες μεταρρυθμίσεις στό χώρο τής Έκκλησίας και ιδίως τής Λατρείας.

Ό τολμηρότερος τών όμιλητών ήταν ό π. Βασίλειος Θερμός. Η όμιλία του κινήθηκε σέ τρεις άξονες :

- (1) Παραφθορά, άλλοιώσεις και έκφυλισμός τής Λατρείας.
- (2) Ευθύνες γιά όλα στό Βυζάντιο.
- (3) Ριζική άλλαγή τής Λατρείας.

Πρίν προχωρήσουμε πρέπει νά έπιστημόνουμε ότι τό όλο θέμα τής Λατρείας, ό π. Βασίλειος τό βλέπει μέσα από τήν προοπτική τής ιστορίας και μόνο. Διακατέχεται ή σκέψη του από ένα έμμοιο ιστορισμό. Μέσα άπ' αυτόν έρμηνεύει όχι μόνο τά ζητήματα τής Θείας Λατρείας, αλλά και όλη τή ζωή και θεολογία τής Έκκλησίας π.χ. : «Η Έκκλησία μας έχει κακή σχέση μέ τήν ιστορία» και «ή ιστορικότητα έχει κληροδοτήσει σ' αυτήν (τή Λατρεία) στρώματα και προσθήκες πού εκφράζουν ποικίλες έποχές...»). Όλα όσα καταμαρτυρεί στήν άγία Λατρεία μας μοιάζουν νά έχουν προκύψει έρήμην του Θεου, ώσάν ό Χριστός νά είναι

¹ Στο Γ. ΦΙΛΙΑ, Παράδοση και εξέλιξη στή Λατρεία τής Έκκλησίας, σ. 248

άπών, ώσάν τό ἅγιο Πνεῦμα νά μήν ὀδηγεῖ τήν Ἐκκλησία «εἰς πᾶσαν τήν ἀλήθειαν». Μοιάζουν ὅλα ἔρμαια τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, τῆς προχειρότητας, τῆς τύχης, τῆς ἐκάστοτε νοστροπίας, τῶν ἐμμονῶν καί τῶν λαθῶν τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐκκλησίας.

Μιλáει γιά τήν «ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου», «τό θεανθρώπινο στοιχεῖο» στή διαμόρφωση τῆς Λατρείας. Στήν οὐσία ὅμως οἱ ἀναφορές αὐτές ἀποτελοῦν ἓνα ἄλλοδι προκειμένου νά καταλήξει στόν ἰσχυρισμό ὅτι ἡ λατρεία κατὰ τή διαμόρφωσή της ἐπηρεάζεται «ἀπό τήν ἀνθρωπινότητα (sic!) τῶν ἀνθρώπων» καί ὅτι «εἶναι προϊόν τοῦ ἀγῶνος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ νά ἀρθρώσει λόγο καί πράξη εὐχαριστίας». Ἀπουσιάζει ἀπό τό σκεπτικό του ἡ τοποθέτηση τοῦ π. Σωφρονίου ὅτι «οἱ λόγοι τῆς Λειτουργίας, καί ἐν γένει τῶν προσευχῶν, δέν εἶναι μόνον ἀνθρώπινοι, ἀλλά καί Ἄνωθεν δεδομένοι».² Γι' αὐτό ἀπό τίς ἀναλύσεις του, καθ' ὅλη τήν ὁμιλία του περί τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας λείπει τό «θεανθρώπινο στοιχεῖο», ἡ ἐπίπνοια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ θεῖος φωτισμός καί ἡ συμμετοχή τῶν Ἁγίων.

Ἐπειδή γιά πολλοστή φορά μέ ἀπεριόριστο θράσος ὁ π. Θερμός βάλλει κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου λατρείας, παρουσιάζουμε στή συνέχεια ἀποσπάσματα τῆς ὁμιλίας του γιά νά καταδειχθεῖ ἡ σφοδρή του ἀντίθεση πρὸς αὐτήν τήν ἴδια τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τήν ἀγιωτάτη Παράδοσή της.

1) «Ὅλοι λέμε ὅτι ἡ ὀρθόδοξη λατρεία εἶναι ἐσχατολογική...δέν κηρύσσει ἀπλῶς τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τήν πραγματώνει ἐδῶ καί τώρα...κυρίως ἡ Λειτουργία. Ἐ, λοιπόν μέσα στή Λειτουργία, ἀλλά καί στίς ἄλλες ἀκολουθίες ἔχουν εἰσβάλλει ἐνδετα τά ὅποια ἐκφράζουν τό βυζαντινό παλάτι. Καμμία σχέση ἡμέρα μέ τή νύκτα: “μῆξις ἄμικτος καί τέρας ἀλλόκοτον,, πού θά ἔλεγε ὁ Ἁγ. Νικοδήμος ὁ Ἁγιορείτης».

Ἔσπε, κατὰ τόν π. Βασίλειο, μέ τίς προσμίξεις τοῦ...βυζαντινοῦ παλατιοῦ (!!!), μέ τά διάφορα «ἐνδετα» (;) ἡ Θ. Λειτουργία κατάντησε «μῆξις ἄμικτος καί τέρας ἀλλόκοτον». Συμπεραίνει λοιπόν κανεῖς ὅτι ὅλοι οἱ ἀπ' αἰῶνος Ἅγιοι πού συνέδεσαν τή Θ. Λειτουργία καί ὅσοι τήν τελοῦσαν δέν εἶχαν τίς εἰδικές γνώσεις τῶν λειτουργιολόγων καί γι' αὐτό τίποτε δέν κατάλαβαν καί συνέχισαν νά τελοῦν αὐτή τήν ἀλλόκοτη, τερατώδη Λειτουργία ! Πρέπει ὀπωσδήποτε νά ποῦμε ἐδῶ σέ τί ἀναφέρεται ὁ λόγος τοῦ Ἁγ. Νικοδήμου «μῆξις ἄμικτος καί τέρας ἀλλόκοτον». Σχολιάζοντας ὁ Ἅγιος τόν ΠΓ Κανόνα τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων πού ἀναφέρεται στήν ἀπαγόρευση κατοχῆς κρατικῆς ἐξουσίας ἀπό τούς κληρικούς λέγει : «καθώς ἔπαθε τοῦτο ὁ Δίκερως Γίγας τῆς Ρώμης, ὁ Πάπας φημί, ὁ ὁποῖος κοντά ὅπου εἶναι ἐσωτερικός Ἀρχιερεὺς θέλει νά εἶναι ἐξωτερικός καί κατὰ σῶμα βασιλεύς: νά εὐλογῇ καί νά θανατοῖ, νά κρατῇ τήν ποιμαντικὴν βακτηρίαν, καί μάχαιραν τήν φονεύτριαν. **Μῆξις ἄμικτος καί τέρας ἀλλόκοτον !** Ἄς ἰδῆ λοιπόν οὗτος ὅτι παραβάτης τοῦ παρόντος Ἀποστολικοῦ κανόνος εὐρίσκεται, καί καθαιρέσει ὑπόκειται ἀμφότερα βουλόμενος ἔχειν...» (Πηδάλιον σ. 109 ὑποσ. 1). Πράγματι τέρας ἀλλόκοτον εἶναι ἡ μῆξις τοῦ ἀντιπαπικοῦ λόγου τοῦ Ἁγίου μέ τήν βλάσφημη ἄποψη τοῦ π. Θερμοῦ ὅτι ἡ Θ. Λειτουργία, μέ τήν ὁποία ζοῦμε καί ἀναπνέομε τόν Χριστό, εἶναι ἓνα τερατούργημα. Φρικτόν εἰπεῖν!

² APXIM. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΣΑΧΑΡΩΦ, Ὁψόμεθα τόν Θεόν καθὼς ἐστί, Ἰ. Μονή Τιμίου Προδρόμου Ἑσσεξ Ἀγγλίας 1993, σ.376.

Όσον αφορά τά περί βυζαντινού παλατίου, ό π. Βασίλειος τά έχει παραλάβει από τά διαβάσματά του στά έργα του π. Σμέμαν. Κι εκείνος από ποῦ άλλου; Από τούς «θεολόγους» - έρευνητές τής νεκρής Δύσεως. Για παράδειγμα ό Σμέμαν στό βιβλίό του «**Η Έκκλησία προσευχομένη**» μιλάει για τήν «έξωτερική μεγαλοπρέπεια τής λατρείας» πού έχει «σάν κύρια πηγή... τό τελετουργικό τής αυτοκρατορικής αὐλής». Πιο κάτω ισχυρίζεται ότι «ή σύνθεση και εξέλιξη τής “ύλικής», πλευρᾶς τής λατρείας (ένδύματα, θυμιάμα, κεριά») ή ανάπτυξη δηλαδή αὐτῆς τής πολύπλοκης λειτουργικῆς οργάνωσης...βρίσκει τήν εξέγησή της, τουλάχιστον μερικῶς, στήν επίδραση τής αυτοκρατορικής αὐλής»³. Ποιοί μᾶς τά βεβαιώνουν αὐτά; Ό Beurlier, ό Batiffol. κλπ., στους όποιους παραπέμπει ό π. Σμέμαν.

Αὐτές τίς άνοησίες μᾶς μεταφέρει ό π. Θερμός χωρίς νά μᾶς εξηγή τί συγκεκριμένα τόν ένοχλεῖ στή Θ. Λειτουργία και τί του θυμίζει τό «βυζαντινό παλάτι». Μήπως ή Μικρά και ή Μεγάλη Εἴσοδος και οι λιτανείες μέ τίς λαμπάδες, τά έξαπτέρυγα, και τά θυμιατά; Αλλά ἄς προχωρήσουμε.

2) «Τούς δύο πρώτους αἰῶνες, ἄντε τρεῖς, οι ακολουθίες τής Έκκλησίας, τά μυστήρια βασικά, έμπνεόμενα από τήν έβραϊκή αντίληψη περί του κόσμου δέν περιλαμβάνουν εύλογία τής ύλης. Δέν εύλογεῖτο ό ἄρτος ό οἶνος...τό νερό τό λάδι, αλλά άναπεμπόταν εύχαριστία στό Θεό για τίς δωρεές του και κατόπιν οι ἄνθρωποι κοινωνούσαν. Ήταν ή πράξη τής εύχαριστίας τής κοινότητας, ή όποία καθαγίαζε τά δώρα...Ό καθαγιασμός των ύλικῶν αγαθῶν έπέρχεται μετά τόν 4^ο αἰῶνα υπό τήν επίδραση του Έλληνισμού. Φεύγουμε από τήν αντίληψη ότι όλα εἶναι καλά λίαν στήν κτίση και περνούμε στήν αντίληψη ότι υπάρχουν αντίθετες δυνάμεις, υπάρχει μέσα στά στοιχεῖα τής φύσεως τό παγανιστικό στοιχείο πού πρέπει νά δαμαστέι και νά έξαγιασθεῖ. Και αὐτό έκτοτε ισχύει. Δέ λέω ἄν εἶναι κακό πού ἄλλαξε αὐτό τό πράγμα από μόνο του, αλλά περισσότερο τό άναφέρω για τίς παρενέργειες πού αὐτό δημιούργησε, οι όποιες φάνηκαν στό Βυζάντιο ἄργότερα».

Τί συμπεραίνουμε από τά άνωτέρω; Ότι, κατά τόν π. Θερμό, τούς δύο πρώτους αἰῶνες («ἄντε τρεῖς!») καλά τά πήγαινε ή Έκκλησία μέ τή λατρεία της. Μετά τά έμπλεξε μέ τή θρησκεία και τή φιλοσοφία του έλληνισμού και ἄρχισε κατά τήν τέλεση των Μυστηρίων, ὅπως οι ειδωλολάτρες, νά καθαγιάζει τήν ύλη για νά «δαμάσει τό παγανιστικό στοιχείο» πού υπήρχε, δήθεν, μέσα της!! Κι αὐτό δημιούργησε «παρενέργειες» πού φάνηκαν ἄργότερα στό Βυζάντιο⁴.

Μέ ὅσα λέγει ό π. Βασίλειος περί τής άπουσίας του καθαγιασμού των Τιμίων Δώρων διά τής επικλήσεως του άγίου Πνεύματος («δέν εύλογεῖτο ό ἄρτος και ό Οἶνος», γράφει)

³ π. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΜΕΜΑΝ, Η Έκκλησία προσευχομένη (μτφρ. Πρωτοπρ. Δ. Τζέρπος) εκδ. Ακριτας Αθήνα 1991

⁴ Θέλοντας νά μιλήσουμε επί τής ουσίας των σκέψεων του π. Θερμού δέν ασχολούμεθα μέ τά άνωτέρω ιδεολογήματα και τίς υποθέσεις των λειτουργιολόγων, οι όποιοι μελετούν στενόκαρδα σάν ραββίνοι τά κείμενα τής Παραδόσεώς τής Έκκλησίας μας μέ τά γυαλιά των δυτικῶν. Κοιτούν τό «γράμμα» και ξεχνούν ότι ὅλη η ζωή τής Έκκλησίας δέν εἶναι καταγεγραμμένη. Ότι πολλά ενεργούνταν μέσα στή Λατρεία αλλά ὅλα, ὡς αυτονόητα για τούς λειτουργούς, δέν καταγράφονταν. Μέ τή στενόκαρδη αὐτή μελέτη τους έξάγουν «πρωτότυπα», αλλά πλήρως έσφαλμένα συμπεράσματα.

έρχεται πολύ κοντά στην παπική-δαιμονική πρακτική της μή επικλήσεως του Αγίου Πνεύματος κατά την άγια Αναφορά!

Προσεκτικός πάντως ο π. Βασίλειος όμιλώντας δέν αναφέρεται σέ πρόσωπα, χειριζόμενος τούς άκροατές του μέ λεπτότητα γιά νά τούς έμβολιάσει μέ τίς ιδέες του. Δέν μās λέγει **π ο ι ό ς** τά έκαμε αυτά. Ποιός άλλαξε τό «παράδειγμα» λατρείας; Ή Έκκλησία; Οί Άγιοι; Καί ό Χριστός του οποίου ή Έκκλησία είναι Σώμα Του, πού ήταν όταν άρχισαν οί «παρενέργειες» στή λατρεία; Μās λέγει ό Απόστολος ότι «ή Έκκλησία υποτάσσεται τῷ Χριστῷ» (Έφ.σ. 5, 24) καί ότι ό Χριστός «έκτρέφει καί θάλπει» τήν Έκκλησία (Έφ.σ. 5, 29) Λοιπόν, έπαψε ή Έκκλησία νά υποτάσσεται στό Χριστό; Ήπαψε ό Χριστός νά εκτρέφει τό Σώμα Του; Άνέχθηκε ό παθών υπέρ ήμῶν Κύριος ειδωλολατρικές έπιμιξίες κατά τήν πρός Αὐτόν Λατρεία καί Εὐχαριστία; Ή μήπως ή «άνθρωπινότητα» τῶν ανθρώπων δρᾶ ανεξέλεγκτα καί ανεξάρτητα από τό Θεάνθρωπο Χριστό;

Συνεχίζουμε παίρνοντας σάν άρχή του έπομένου άποσπάσματος τής όμιλίας του π. Θερμού τήν τελευταία φράση :

3) «...τό αναφέρω γιά τίς παρενέργειες πού αυτό δημιούργησε, οί όποιες φάνηκαν στό Βυζάντιο άργότερα. Ποιές ήταν αυτές: Αὐτή ή αλλαγή στήν πραγματικότητα εγκαινίασε τό διαχωρισμό ιεροῦ καί θεοῦ...Η μεγάλη φθορά στή λατρεία έγινε στά βυζαντινά χρόνια, επειδή τό Βυζάντιο κράτησε πάρα πολύ-1100 χρόνια- καί προσφερόταν γιά νά γίνουν πάρα πολλές αλλοιώσεις καί φθορές. Καί υπ' αὐτήν τήν έννοια συμεριζομαι τίς έπικριτικές τοποθετήσεις του π. Αλεξάνδρου Σμέμαν σχετικά μέ τό ρόλο του Βυζαντίου...Νομίζω ότι εκεί άρχισε ή φθορά καί ό εκφυλισμός πού δέν είναι ορατός λόγω τής μεγάλης άνδισης τής Ύμνογραφίας, τής θεολογικής γραμματείας, τῶν Ύπομνημάτων πάνω στή λατρεία. Ήπεκράτησε πλέον τό φαινόμενο τής λειτουργικής ευσέβειας, ή όποία έπεκάλυψε τίς παραφθορές...Ο π. Σμέμαν φθάνει στό σημείο νά πει ότι ή λειτουργική ευσέβεια είναι ό κυριώτερος αντίπαλός μας...Επίσης πρέπει νά πούμε ότι αυτά [έννοει ό π. Βασίλειος τίς αλλοιώσεις στή λατρεία] όφείλονταν στό γεγονός ότι... σέ αντίθεση μέ τούς βυζαντινολιγούρηδες πού εὐδοκιμούν παραπολύ στήν Έκκλησία μας, τό Βυζάντιο δέν ήταν μιά κοινωνία άγίων. Ήταν ένας πολιτισμός πού ήθελε νά έμπνέεται από τό Εὐαγγέλιο καί τό Χριστό, ένας πολιτισμός όπως όλοι μέ τά έλαττώματα τῶν ανθρώπων καί γι' αυτό έσβησε».

Διακρίνει κανείς στά παραπάνω μιά αντιπάθεια του π. Θερμού πρός τό Βυζάντιο, πρός τή ρίζα τής Ρωμηοσύνης, πρός τήν ιστορική μας συνέχεια, μιά διάθεση πατροκτονίας, μιά προσπάθεια διαγραφής από τή μνήμη τῶν έλλήνων άκροατῶν τής όλως ιδιαίτερας πνευματικής προσφοράς του Βυζαντίου στον παγκόσμιο πολιτισμό, μιά κίνηση απαξίωσης τῶν 1100 χρόνων ιστορίας μέ τόν ισοπεδωτικό άφορισμό «ένas πολιτισμός όπως όλοι» καί μέ τόν αισχρό χαρακτηρισμό «βυζαντινολιγούρηδες» γιά όλους όσους αγαπούμε τήν ιστορία μας μέ τά λάδη της αλλά καί μέ τό μεγαλείο της.

Τό Βυζάντιο δέν ήταν κοινωνία άγίων, αλλά υπήρχε μέσα του μιά κοινωνία Αγίων, τό άλλας τής γής πού αλάτιζε αὐτή τήν αυτοκρατορία καί τήν κοινωνία της. Δέν ήταν τό Βυζάντιο, ή Ρωμισούνη σάν τούς άλλους πολιτισμούς, σάν τόν «πολιτισμό» τής Δύσεως πού ταλανίζει ακόμη καί σήμερα όλο τόν κόσμο μέ τόν σκληρό όρθολογισμό του, μέ τόν παπικῶν

προδιαγραφών ιμπεριαλισμό του και τόν άνευ άρχων εϋδαιμονισμό του. Ύπῆρχαν στή Ρωμισύνη δυνάμεις πνευματικές πού εξανθρωπίζανε τήν κοινωνία, πού άγιάζανε τούς άνθρώπους, πού δέν εξαναγκάζανε κανένα πού κανένα δέν εκαιγαν στήν πυρά για τήν πίστη του και τίς έπιστημονικές του άπόψεις. Όπως φαίνεται ο π. Θερμός άγωνίζεται φιλότιμα νά μειωθούν οι «βυζαντινολιγούρηδες» και νά αύξηθούν οι «εύρω»-και «άμερικανολιγούρηδες» και βρίσκειται στήν ίδια γραμμή μάχης μέ τούς «φωταδιστές», οι όποιοι μάχονται τήν Όρθόδοξη Έκκλησία, τήν Παράδοσή της και τήν ιστορία του Γένους μας.

Παρά ταϋτα οι παραπάνω κρίσεις μας άφορουν μιá πρώτη ανάγνωση τῆς όμιλίας του π. Βασιλείου. Τά ύποκρυπτόμενα και ύπονοούμενα στους λόγους του είναι σοβαρότερα. Λόγω του ιστορισμου του παραβλέπει τό γεγονός ότι ο αύτουργός τῆς Θείας Λατρείας δέν είναι τό «Βυζάντιο», αλλά ή Αγία Καθολική Έκκλησία. Ότι οι Άγιοι έπώνυμοι και άώνυμοι είναι αυτοί πού συνέταξαν τίς εύχές και τούς ύμνους τῆς Θείας Λειτουργίας και των λοιπων Άκολουθιων. Ότι ή «άνδιση τῆς θεολογικής γραμματείας και τῆς Ύμνογραφίας» δέν είναι άνδιση κάποιας κουλτούρας, αλλά ή συγγραφή των θεοπνεύστων συγγραμμάτων και ύμνων υπό των Άγιων Πατέρων τῆς Έκκλησίας και ότι αυτά εμπνέουν και άπαρτίζουν τή Λατρεία τῆς Έκκλησίας μας. Ότι τίς «άλλοιώσεις» τῆ «φθορά» τήν «παραφθορά», τίς «παρενέργειες» και τόν «έκφυλισμό τῆς λατρείας», τά όποία άποδίδει στο «Βυζάντιο», κατ' ουσίαν τά άποδίδει στήν Έκκλησία του Χριστου και στους Άγίους Πατέρες.

Αυτό είναι εύκολο νά άποδειχδει, διότι δέν ήταν θέβαια ο αύτοκράτορας του Βυζαντίου, ούτε οι κρατικοί λειτουργοί και δεσμοί πού καθόρισαν τόν τρόπο τῆς Λατρείας. Άλλά ήταν ή ζώσα και υπό του Άγίου Πνεύματος όδηγούμενη Έκκλησία πού διαμόρφωσε τή Θεία Λατρεία. Ό άνθρώπινος παράγων ήταν ένεργός, αλλά ήταν και ο Χριστός παρών, συνέχων τό Σώμα Του, παρόν και τό Άγιο Πνεύμα ζωοποιούν και καθοδηγούν τούς Άγίους. Όλη ή ζωή τῆς Έκκλησίας, ή θεολογία της, ή λατρεία της, ή άσκητική της, ή άρχιτεκτονική της, ή εικονογραφία της, ή μουσική της κλπ. ήταν σε μιá διαρκή πρόοδο, έως ότου έμόρφωσε τούς κατάλληλους τύπους, έπαρκεις νά εκφράσουν τή διδασκαλία της, τή ζωή της τήν προσευχή της.

Ουδείς εκ των άγιων έγλεύαζε του πρό αυτου Πατέρες, ούτε τούς κατηγορούσε για εκφυλισμό και φθορά τῆς λατρείας άκόμη και για «προδοσία τῆς άρχαίας Έκκλησίας», όπως κάμει ο π. Βασίλειος. Όλες οι άλλαγές και οι προσθήκες έγιναν άβίαστα, χωρίς επαναστάσεις «άνανεύσεις» και «άναγεννήσεις». Τώρα μέ τή Χάρη του Θεου, έχουμε τή Λατρεία μας σε πλήρη τελειότητα. Δέν μας χρειάζεται καμμιá άλλαγή, παρά μόνο ή προσωπική, ή έσωτερική πού επιτυγχάνεται μέ επίμονη και πολύμοχθη πνευματική εργασία, όπως τήν όρισαν οι Άγιοι. Αυτή ή διαπίστωση στενοχωρεί τούς επιδόξους άναμορφωτές τῆς Έκκλησίας, τούς στερεί κάθε έπιστημονικό ενδιαφέρον για τήν Έκκλησία και κάθε φιλοδοξία νά παίξουν ρόλο στήν πορεία της. Γι' αυτό σπεύδουν νά κατηγορήσουν τούς έμμένοντες στο άναλλοίωτο τῆς Λατρείας ως φονταμενταλιστές.

Όά πει κανείς δέν χρειάζεται κάτι καινούργιο για νά αντιμετώπισει ή Έκκλησία νέες προκλήσεις; Άν χρειασθει νά αντιμετώπισει ή Έκκλησία νέες προκλήσεις θά τό κάμει έχοντας ως βάση τήν Πίστη και τήν Παράδοσή της. Τέτοιες προκλήσεις είναι ή άρνηση και ή ποδοπάτηση τῆς άμωμότητος Λατρείας και τῆς Παραδόσεως, ο Οικουμενισμός, ή προσπάθεια έγκλωδισμού τῆς εκκλησιαστικής ζωῆς στα δίχτυα του ψυχανάλυτικου όλοκληρωτισμου, οι έγκληματικές μεταμοσχεύσεις κλπ. Για όλα αυτά έχει λόγο ή Έκκλησία, πού τόν άρθρώνει στήν κατάλληλη στιγμή.

4) «Η βασική φθορά που συνέβη εδώ, και ό μοναχισμός υπήρξε ό βασικός μοχλός γι' αυτήν- που του χρωστάμε τόσα του μοναχισμού και τώρα και τότε έννοείται- ήταν ή είσαγωγή της θεραπευτικής πνευματικότητας αντί της εκκλησιολογικής πνευματικότητας που υπήρχε προηγουμένως μέ όλα τά στοιχεία του άτομισμού του αισθητισμού...».

Μετά τή Θ. Λειτουργία, τό Βυζάντιο, τήν Ύμνογραφία, τή θεολογική γραμματεία, που άλλα προκάλεσαν τόν εκφυλισμό της Λατρείας και άλλα τόν συγκάλυψαν, δέν μπορούσε ό π. Βασίλειος νά αφήσει έξω τόν μοναχισμό, τό «καύχημα της Χριστού Έκκλησίας», κατά τόν Άγιο Ίσαάκ τόν Σύρο. Σύμφωνα μέ τήν ιδεοληψία του π. Βασιλείου ή Έκκλησία έχει τή δική της «πνευματικότητα», τήν εκκλησιολογική, ένψ ό μοναχισμός προβάλλει μιάν άλλη «πνευματικότητα», τήν «θεραπευτική». Δέν τά είχαμε ξανακούσει αυτά τά πράγματα, αλλά εδώ, στήν Ελλάδα μας, που «άνδει ή φαιδρά πορτοκαλέα», μάς ήταν γραφτό νά ακούσουμε κι αυτό. Υπονοεί ό π. Θερμός, ότι ό μοναχισμός καλλιεργεί μιá άτομική πνευματικότητα και προβάλλει πολύ τήν αισθητική πλευρά μέ τό Τυπικό, τίς κανδήλες, τά κεριά, τίς καμπάνες και τά τάλαντα κλπ. και παραβλέπει τήν εκκλησιαστική διάσταση της κοινότητας, της Εύχαριστίας κλπ. και τελικά επενδύει σέ μιá ψυχολογικού τύπου θεραπεία του ανθρώπου.

Όλα αυτά βέβαια βρίσκονται μόνο μέσα στό μυαλό του. Άς κοιτάξει τό Βίο και τήν Πολιτεία όχι μόνο των παλαιών Όσίων, αλλά και των έσχάτως διαλαμψάντων γερόντων για νά δει αν υπάρχουν εκκλησιαστικότεροι άνθρωποι απ' αυτούς και αν καλλιεργούσαν μιá Λατρεία estet, δηλ. αν απολυτοποιούσαν τήν αισθητική αξία της λατρείας, ή όδηγούσαν έαυτούς και άλλήλους στόν Χριστό, στή μετ' Αυτού κοινωνία και τήν κοινωνία μέ τούς άλλους και αν φρόντιζαν τή θεραπεία της ψυχής τους από τά δήγματα του άρχεκάκου όφους. Δέν φαίνεται καθαρά στό λόγο του, αλλά μήπως στήν απαξίωση της θεραπευτικής πνευματικότητας, της οποίας κατ' εξοχήν φορέας είναι ό μοναχισμός, περιλαμβάνει τήν προσωπική άσκηση, τή νηπτική έργασία, τήν άσκηση της νοεράς προσευχής και τή Φιλοκαλία, τήν όποία υβρισε ό Γιανναράς σάν έκφραση άτομικής ευσεβείας; Μετά απ' αυτό δέν καταλαβαίνουμε τί έννοεί ό π. Θερμός μέ τή φράση «χρωστάμε τόσα στό μοναχισμό». Δέν απομένει τίποτα. Ίσως έλέγχθη για νά προλάβει τίς αντιδράσεις κάποιων άκροατών του.

5) «Αυτές οι αλλαγές που είπα ότι έγιναν από τόν 5^ο μέχρι τόν 8^ο αιώνα περίπου, παγιώθηκαν κατά τόν 13^ο και 14^ο αιώνα-τό Βυζάντιο πλέον αρχίζει νά φθίνει-όποτε παγιώνονται αυτά, δέν υπάρχουν κριτικές φωνές...Ήρθε ή Τουρκοκρατία ή όποία τσιμεντώνει τίς αλλοιώσεις αυτές σ' αυτά τά τετρακόσια χρόνια...».

Έτσι λοιπόν μπορεί κανείς νά συμπεράνει ότι ή λατρεία της Έκκλησίας, πάντοτε κατά τόν π. Θερμό, είναι άμόλυπτη και καθαρά μέχρι και τόν 4^ο αιώνα. Νομίζετε; Διαβάστε και τά παρακάτω για νά σχηματίσετε σαφή γνώμη :

«Δέν είναι ή αλήθεια μόνο στό άπώτατο παρελθόν. Δέν είναι ή καθαρή λατρεία αυτή που ήταν στους πρώτους αιώνες». Πάει λοιπόν και ή τελευταία έλπίδα μας νά πιστεύσουμε ότι τουλάχιστον τούς πρώτους αιώνες είχαμε μιá γνήσια και αληθινή εκκλησιαστική λατρεία που θά ικανοποιούσε τόν π. Βασίλειο. Αλλά, όχι! Τότε τί;

«Παρατηρούμε μιá πολύ μεγάλη άτολμία γύρω από τή διάρθρωσή τους [των αλλοιώσεων], που υπάρχει επείγουσα ανάγκη νά γίνει και νά αποκατασταθεί ή λατρεία, όχι σ' αυτό που ήταν πριν εισέλθουν τά άλλα στρώματα. Δέν είναι ή αλήθεια μόνο στό άπώτατο

παρελθόν, δέν εἶναι ἡ καθαρὴ λατρεία αὐτὴ πού ἦταν στούς πρώτους αἰῶνες. Χρειάζονται κριτήρια μέ τά ὁποῖα θά ξεκαθαρίσουμε τί θά μείνει. Τί ἀπό τά παλιά τί ἀπ' τά νεώτερα...».

Νομίζουμε ὅτι βρισκόμαστε μπροστά ὄχι ἀπλῶς σέ μιά ἐλιτίστικη ἀντίληψη γιά τή λατρεία μας, σέ μιά ρομαντική ἢ ἐπιστημονική ἀπόπειρα ἐπαναφορᾶς κάποιων παλαιότερων τυπικῶν, γιά μιά διαφορετική, καλοπροαίρετη θεώρηση τῆς λατρείας, ἀλλά μπροστά σέ μιά μηδενιστική, ἀνατρεπτική, καταστροφική μανία πού δέν ἔχει ὄρια. Ἄν δέν κατεβάζουμε πολύ τό ἐπίπεδο τοῦ λόγου μας μᾶς θυμίζει μέ ὅσα λέγει ὁ π. Βασίλειος τόν παλιατζῆ πού πηγαίνει σέ κάποιο ἐγκαταλελειμμένο σπίτι καί «πιάνει δουλειά», βάζοντας σέ ἓνα σωρό τά χρήσιμα καί σ' ἄλλον σωρό τά ἄχρηστα. Τό λέει μέ ὄρους παλιατζίδικου ὁ π. Βασίλειος : «Χρειάζονται κριτήρια μέ τά ὁποῖα θά ξεκαθαρίσουμε τί θά μείνει. Τί ἀπό τά παλιά τί ἀπό τά νεώτερα». Ζητάει καί κριτήρια. Ποιός θά τά ὀρίσει; Καί βέβαια ὁ π. Βασίλειος!

«Ποιό εἶναι τό διαχρονικό στοιχεῖο τῆς λατρείας τό ὁποῖο πρέπει νά παραμένει ἀκέραιο; Δοξολογία, εὐχαριστία, δέηση». Τό θέτει δέ καί «ὡς υπόθεση ἐργασίας». Ὅσα λέγει ὁ π. Βασίλειος δίνουν κατ' ἀρχήν τήν ἐντύπωση ἀνθρώπου πού δέν γνωρίζει ἀπό κοντά τήν Ὁρθόδοξη λατρεία, ἡ ὁποία περιλαμβάνει σέ ὅλες τίς ἀκολουθίες καί τά τρία αὐτά στοιχεῖα. Ὅμως, ὄχι. Τά γνωρίζει αὐτά ὁ π. Βασίλειος. Ἐκεῖνο πού θέλει νά πει εἶναι ὅτι θά κρατήσῃ ὡς υπόθεση ἐργασίας μ ὄ ν ο αὐτά τά τρία στοιχεῖα, στοιχεῖα πού ἔτσι ξεκομμένα ὑπάρχουν σ' ὅλες τίς ὁμολογίες καί θρησκείες, καί θ' ἀρχίσει τό ξήλωμα ὅλης τῆς λατρείας. Λαμβανομένου δέ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ π. Βασίλειος μάχεται καί γιά τήν τέλεση τῆς Λατρείας στή δημοτική γλῶσσα, γιά τήν κατάργηση τοῦ ράσου, γιά τήν ἐνεργότερη συμμετοχή τῶν ποικίλων ψυχο-επαγγελματιῶν στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καταλαβαίνουμε ὅτι στήν φανταστική περίπτωση πού θά δινόταν σ' αὐτόν καί τούς συμφρονούντας μ' αὐτόν ἡ ἐξουσία νά ρυθμίσουν τή λατρεία δέν θά ἔμενε λίθος ἐπὶ λίθου.

Εἶναι καί βιαστικός ἐπιζητώντας «ἀπό χθές» θεσμικές ἀλλαγές καί ἀλλαγές συνειδήσεων!

« ...τό μεγάλο ἐρώτημα...εἶναι ἀπό ποῦ θά ἔλθῃ τό ποθούμενο; Δηλαδή θά προέλθῃ ἀπό τήν ἀλλαγὴ τῆς λατρείας ἢ ἀπό ἀλλαγὴ τῶν συνειδήσεων; ...δηλ. οἱ θεσμικές ἀλλαγές θά ἀλλάξουν τά πράγματα στήν Ἐκκλησία ἢ τά πρόσωπα; ...χρειαζόμαστε ἀλλαγές καί στὰ δύο ἐπίπεδα. Ὅτι μπορούμε νά κάνουμε γιά τό ζήτημα τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ φρονήματος, τό ὁποῖο πάσχει, μέ τήν κατήχηση, τό κήρυγμα, τήν ἐξομολόγηση, τόν γραπτό λόγο... πρέπει νά τό κάνουμε, ἀπό χτές ἤδη. Καί ὅ,τι μπορούμε νά κάνουμε γιά τή λατρεία νά ἀνταποκριθεῖ στό ὄραμα τῆς αὐτό τό τριπλό – δοξολογία, εὐχαριστία, δέηση-...πρέπει νά τό κάνουμε κι αὐτό ἀπό χθές».

Δέν χρειάζεται νά παρατείνουμε τό λόγο μας. Ἀπό τά παραδέματα τῶν λόγων τοῦ π. Βασιλείου Θερμοῦ ἔγινε φανερὴ ἡ ἀντίθεσή του στό ἀπαύγασμα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πού εἶναι ἡ λατρεία τῆς, ἡ ἀντιπάθεια στό Βυζάντιο, τή μητέρα τῆς Ρωμιοσύνης, καί ἡ ἐπικριτική του στάση ἀκόμη καί ἐναντι τῆς Θ. Λειτουργίας. Ὅλα αὐτά ἀπαρτίζουν μιά μηδενιστική ἐκκλησιαστική στάση, καί συνιστοῦν μιά ἰδιότυπη αἵρεση, καθὼς «αἰρεῖται», προτιμᾷ νά χαράξῃ τό δικό του δρόμο, ἀντίθετο ἀπό τήν Ὁδὸ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς πλαγίως μέν ἀλλά σαφῶς χλευάζει καί περιφρονεῖ τούς Ἁγίους καί τά ἔργα τους.

Η επιθυμία του νά πραγματοποιήσει τό φανταστικό όραμα όλων τών φιλόδοξων λειτουργιολόγων για τέλεια, καθαρή Λατρεία, πράγμα πού, κατά τόν π. Βασίλειο, δέν κατόρθωσε ούτε ή άρχαία Έκκλησία, τόν ώδει στις παράλογες, άντορδόδοξες και επικίνδυνες τοποθετήσεις και προτάσεις του.

Νομίζουμε γι' αυτό ότι ή στάση όλων μας, κληρικών, λαϊκών και μοναχών εναντι αυτών τών ιδεών είναι αυτόνοητη.

Τίς θέσεις του κειμένου ύπογράφουν οι κάτωδι ιερείς :

- Π. Ιωάννης Φωτόπουλος, έφημ. Ι. Ν. Αγ. Παρασκευής Άττικής
- Π. Αθανάσιος Μηνάς, πρώην έφημ. Ι. Ν. Αγ. Ελευθερίου Άρεως
- Π. Γεώργιος Διαμαντόπουλος έφημ. Ι. Ν. Αγ. Ανδρέου Λαυρίου
- Π. Βασίλειος Κοκολάκης έφημ. Ι. Ν. Ύψώσεως Τ. Σταυρού Χολαργού
- Π. Σταύρος Τρικαλιώτης, έφημ. Ι. Ν. Αγ. Παρασκευής Άττικής
- Π. Αντώνιος Μπουσδέκης, έφημ. Ι. Ν. Αγ. Νικολάου Νικαίας
- Π. Γεώργιος Παπαδάκης έφημ. Ι. Ν. Αγ. Νικολάου Άμαρουσίου
- Π. Νικόλαος Πουρσανίδης έφημ. Ι. Ν. Παμμ. Ταξιαρχών Άχαρνών
- Π. Γεώργιος Χρόνης, έφημ. Ι. Ν. Αγίου Ανδρέου Παιανίας
- Π. Χαράλαμπος Θεοδώσης, έφημ. Ι. Ν. Αγ. Νεκταρίου Κ. Κηφισιάς
- Π. Ιωάννης Χατζηθανάσης έφημ. Ι. Ν. Αγίας Παρασκευής Άττικής
- Π. Εύθύμιος Μουζακίτης, έφημ. Ι. Ν. Αγ. Κοσμά Αίτ. Άμαρουσίου
- Π. Χρήστος Κατσούλης, έφημ. Παναγίας Βλαχερνών Άμαρουσίου
- Άρχιμ. Σαράντης Σαράντος έφημ. Ι. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Άμαρουσίου